

УДК 81'367.623:811.134.2

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2018.1\(40\).137075](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2018.1(40).137075)

Сєчіна С.І.

аспірант,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ КАТЕГОРИЗАЦІЇ ПОЛІСЕМАНТИЧНИХ ПРИКМЕТНИКІВ-РЕПРЕЗЕНТАНТІВ КОНЦЕПТУ ІДЕНТИЧНІСТЬ

**(на матеріалі мексиканського та чилійського національних
варіантів іспанської мови)**

Статтю присвячено дослідженню особливостей категоризації багатозначних прикметників із семантичним значенням “бути ідентичним” Здійснено моделювання відповідної категорії на основі зазначених прикметників шляхом визначення прототипу, центральних членів, ближньої та дальньої периферій. Визначається національно-культурна специфіка категорії “бути ідентичним” та її мовна реалізація у мексиканському та чилійському національних варіантах іспанської мови.

Ключові слова: концептуалізація, категоризація, мовна картина світу, категорія, прототип, лінгвокультурологічний аспект.

Сечина С.И. Особенности категоризации многозначных прилагательных-репрезентантов концепта ИДЕНТИЧНОСТЬ (на материале мексиканского и чилийского национальных вариантов испанского языка). Статья посвящена исследованию особенностей категоризации многозначных прилагательных с семантическим значением «быть идентичным» Осуществлено моделирование соответствующей категории на основе указанных прилагательных путем определения прототипа, центральных членов, ближней и дальней периферий. Определяется национально-культурная специфика категории «быть идентичным» и ее языковая реализация в мексиканском и чилийском национальных вариантах испанского языка.

Ключевые слова: концептуализация, категоризация, языковая картина мира, категория, прототип, лингвокультурологический аспект.

Siechina S.I. Peculiarities of the categorization of polysemantic adjectives-representatives of the concept IDENTITY (on the basis of Mexican and Chilean national variants of the Spanish language). The article is devoted to the study of the peculiarities of the categorization of polysemantic adjectives with the semantic meaning of “being identical.” Modeling of the corresponding category on the basis of these adjectives was carried out by determining the prototype, central members, near and far periphery. The national-cultural specificity of the category “to be identical” and its language implementation in the Mexican and Chilean national variants of the Spanish language are analyzed. The semantic shift makes evident the progress of the process of cognition, exploration of facts, processes and objects of the surrounding reality by a certain linguacultural community. The leakage of the above actions within the semantic structure of a word makes evidence the reality and obviousness of national-cultural specificity, which is reflected and expressed with the help of linguistic units. In this regard, it is interesting to compare construction processes of prototype models and conceptualization of semantic shift within the framework of equivalent lexical units on the material of different languages or different national variants of the same language. Such a comparison will help to identify the culturological component of the semantic structure of the word. Relevance is due to the need to determine the national-cultural specificity of the functioning of the polysemantic adjectives-representatives of the concept IDENTITY in the language picture of the world of Mexico and Chile. The aim is to find the culturological component of the “be identical” category, which

is the key of the content structure of the concept under study, in Mexican and Chilean national versions of the Spanish language.

Key words: *conceptualization, categorization, language picture of the world, category, prototype, linguocultural aspect.*

Семантико-когнітивний підхід для вивчення лексичних одиниць знаходить своє застосування при здійсненні аналізу семантичних зсувів, які відображають процес пізнання, нове осмислення фактів та об'єктів навколишньої дійсності представниками певної лінгвоспільноти. У межах семантичної структури слова виявляється його національно-культурна специфіка, яку можна розкрити за допомогою побудови прототипових моделей та категорій, які входять в змістову структуру концепту.

Семантичний зсув робить очевидним хід процесу пізнання, освоєння певною лінгвокультурною спільнотою фактів, процесів і об'єктів навколишньої дійсності. Протікання перерахованих вище дій в рамках семантичної структури слова, безумовно, є свідченням на користь реальності та очевидності національно-культурної специфіки, яка відображається і виражається за допомогою мовних одиниць.

У цьому плані інтерес представляє порівняння процесів побудови прототипових моделей і концептуалізації семантичних зсувів у рамках еквівалентних лексичних одиниць на матеріалі різних мов або різних національних варіантів одної мови. Таке зіставлення сприятиме виявленню культурологічного компоненту семантичної структури слова. Когнітивна семантика пропонує апарат для виявлення національно-культурної специфіки, тобто вона дозволяє локалізувати сферу дії культурологічного компоненту.

Великий внесок у вивченні лексики в аспекті мовної категоризації зробили такі іноземні дослідники, як Ю. Д. Апресян, Л. Г. Бабенко, Н. Ю. Шведова; дослідженню прототипів як способів мовної категоризації свої праці присвятили А. Вежбицька, М. М. Болдирєв, О. С. Кубрякова, Р. М. Фрумкіна.

Дія процесів концептуалізації поширюється на весь простір мови. Однак найбільш наочно воно проявляється на матеріалі лексичної системи. Суть процесу концептуалізації зводиться до структурації знань за допомогою концептуальних одиниць. Кожен окремих акт концептуалізації є прикладом вирішення проблеми і в ньому задіяні механізми умовиводів, отримання вивідних даних та інші логічні операції. Тісно пов'язаним з процесом концептуалізації є процес категоризації. Категоризація спрямована на об'єднання одиниць, які виявляють у тому чи іншому відношенні подібність або характеризуються як тотожні. Категоризація завершується побудовою класифікаційних об'єднань: класів, розрядів, угруповань, множин, категорій [1,25].

Відтворення категорії, відображеної у мовній картині світу, можливо здійснити за допомогою аналізу семантичної структури відповідних лексичних одиниць і характеру їх сполучуваності. Категорія може бути представлена як польова структура, в центрі якої знаходиться прототип, який оточений центральними членами категорії. Далі, на різній відстані від ядра та центру, розташовуються периферійні члени категорії.

Аналіз атрибутивної сполучуваності імені концепту ІДЕНТИЧНІСТЬ дав

можливість виділити полісемантичні прикметники, які характеризують його за такими семантичними ознаками: бути ідентичним, бути національно приналежним, бути особливим, мати такі якості як. На основі цих прикметників було сформовано чотири основні категорії, які входять у змістову структуру концепту ІДЕНТИЧНІСТЬ та є спільними для мовної картини світу Мексики та Чилі: категорія “бути ідентичним”: *idéntico, semejante, igual, paralelo, unívoco, gemelo, uniforme, monótono, coincidente, concurrente, equivalente, comparable, parecido, afín, exacto, fiel, correlativo, copiado, imitado, simulado, homólogo, pariente, sosias, reemplazante, igualado, propio, preciso aproximado*; категорія “національна приналежність”: *nacional, étnica, patriotera, colectiva, oficial, civil, unido, hermanado, fraterno*; категорія “бути особливим”: *única, individual, personal, propia, peculiar*, підкатегорія на позначення бути вільним: *libre, indepiente, vulnerable*; категорія “якість”: підкатегорія на позначення бути чимось хорошим: *verdadera, positiva, cordial*, підкатегорія на позначення бути чимось поганим: *falsa, falaz, fantasiosa negativa*.

Актуальність даної розвідки зумовлена в необхідності визначення національно-культурної специфіки функціонування полісемантичних прикметників-репрезентантів концепту ІДЕНТИЧНІСТЬ в мовній картині світу Мексики та Чилі. **Метою** є пошук культурологічного компонента категорії “бути ідентичним”, яка є ключовою у змістовій структурі досліджуваного концепту, у мексиканському та чилійському національних варіантах іспанської мови.

Матеріалом дослідження слугують полісемантичні прикметники, які входять у номінативне поле концепту ІДЕНТИЧНІСТЬ, та їх словникові дефініції у мексиканських та чилійських лексикографічних джерелах.

Категорія “бути ідентичним” має таке представлення у мексиканському та чилійському національних варіантах іспанської мови. Прототипом категорії виступає абстрактний прикметник *idéntico*. До центральних членів категорії відносяться такі абстрактні прикметники зі спільним семантичним значенням “бути відповідним”: *igual, semejante, paralelo, unívoco, gemelo, uniforme, preciso*, на ближній периферії перебувають прикметники зі значеннями “бути схожим”: *equivalente, afín, exacto, copiado, fiel, homólogo, pariente, sosias*; на дальній периферії знаходяться прикметники на позначення “бути приблизним”: *aproximado, parecido coincidente, concurrente, comparable, correlativo, imitado, simulado, reemplazante*.

У мексиканському національному варіанті іспанської мови концептуалізації набули такі ознаки бути ідентичним: 1) *que tiene las mismas características de otro* (мати ті ж характеристики, що й інші); 2) *que es exactamente igual o lo mismo que otro* (в точності бути таким самим, як інші) [10]. Особливою національно-культурною особливістю “бути ідентичним” у мексиканському національному варіанті є включення до центральних членів категорії прикметника *cuate* із семантичним значенням “бути відповідним”.

Метафоризації зазнали центральні члени категорії “бути ідентичним”, чий якості та властивості бути ідентичним набувають нових значень: 1) два явища відбуваються або розвиваються в тому ж порядку, або в однаковий час: *vidas paralelas, fenómenos paralelos, un fraude sin paralelo*; 2) щось рівнозначно іншому: *hermano gemelo, columnas gemelas, una catedral gemela*; 3) щось відбувається

у конкретний момент або точно визначений час: *la obra comienza a la hora precisa; hay una fecha precisa para inscribirse en la escuela*; 4) працювати або діяти з особливою обережністю, строгістю або детальністю: *es un escritor muy preciso; ese mecánico es muy preciso* [8]; 5) дублювання або утворення пари в межах одного виду чи типу: *torres cuatas, plátanos cuates, palo cuate*.

Семантичний зсув, який виражається в спеціалізації, уточненні та узагальненні, сприяє створенню нових категорій. Наприклад, лексеми *cuate*, *gemelo* формують нову категорію НАРОДИТИСЯ ОДНОЧАСНО. Уточнення семантичного наповнення полісемантичного прикметника *gemelo* дало можливість розкрити його нове значення, а саме утворення конкретного іменника *gemelos*, що означає набір з двох трубок з регульованими лінзами, які можна використовувати для відтворення посилених віддалених зображень, зокрема ті, що використовуються для спостереження в театрі, опері, наприклад: *siempre que iba al hipódromo llevaba sus gemelos* [9]. Аналіз культурно забарвленої лексеми *cuate* виявили її додаткові значення, які використовуються в розмовному стилі мовлення, а саме 1) бути дуже хорошими друзями: *salir con los cuates, tener cuates, ser cuate de alguien*; 2) позначення людини, особи: “¿Quién es ese cuate que te está mirando?”; 3) бути хорошою людиною, гідною поваги: “El maestro es cuate: nunca comete injusticias”; 4) бути чимось серйозним, дуже важливим або значним: “Le dio una pulmonía cuata” [10].

Уточнення значень полісемантичних прикметників *semejante* і *igual* розкрило негативне забарвлення цих слів: щось вважається поганим, недостатнім або незначним (“No hablaba con semejantes tipos”, “No se puede trabajar con semejante herramienta”); бути байдужим, не перейматися (*dar igual*: “Me da igual hoy que mañana”, “Todo le da igual”) [8].

Категоріальними ознаками бути ідентичним та його центральних членів є 1) бути повністю відповідним: *el niño es idéntico a su padre*; 2) бути однаковим дає можливість говорити про солідарне та невимушене ставлення одної людини до іншої: “¡Ay, cuatito, ayúdame!”; 3) мати однакову природу, кількість, форму, якість, характеристики: *mi casa es igual que la tuya; todos los hombres son iguales; nuestros derechos son iguales a los suyos*; 3) мати одне або єдине значення, однаковий характер чи силу: *manifestación unívoca de la realidad, expresión unívoca de los poderes, términos unívocos*; 4) зберігати стабільність та однорідність у своїй формі: *estructura uniforme, un paisaje uniforme, una obra uniforme, criterios uniformes, medidas uniformes*; 5) розвиватися, не зазнавши змін чи варіацій: *movimiento uniforme, aceleración uniforme, corriente uniforme*; 6) бути точним, чітким, детальним; давати достовірні дані та точні результати: *unas reglas precisas, una definición precisa, un reloj muy preciso, una máquina precisa, un cálculo preciso, una observación precisa, una información precisa*.

Таким чином, у мексиканській мовній картині світу категорія “бути ідентичним” виражає якості бути повністю відповідним, мати однакову природу, кількість, форму, якість, характеристики, володіти одним або єдиним значенням, зберігати стабільність та однорідність у своїй формі та розвиватися, не зазнавши змін чи варіацій. Особливою національно-культурною особливістю “бути ідентичним” є включення до центральних членів категорії прикметника *cuate* із семантичним значенням “бути відповідним”.

У чилійському національному варіанті іспанської мови концептуалізації набули такі ознаки бути ідентичним: 1) *exactamente igual* (точно такий самий); 2) *muy simil* (дуже схожий). Особливою ознакою є заміна або додавання до центральних членів категорії лексем, які є результатом суміші автохтонних мов та кастильської мови (ісп. *castellano*), яка була насаджена місцевим племенам під час Конкісти. Це такі лексеми, як *chana*, яка в переносному значенні вказує, що дві пари речей є однаковими або схожими, наприклад: *lo mismo chana que Juana* [11]. Прикметник *topaditas* використовується на позначення “бути однаковим в чомусь”: *andar una persona a topaditas con otros*. В ядро категорії “бути ідентичним” також відносимо прикметник *parejo*, значення якого є бути однаковим або схожим. На ближній периферії знаходять прикметники зі спільним семантичним значенням “бути відповідним”: *paquistani* (*pakistani*), *rayano*, *fiarejo*.

Метафоризація значення “бути точно таким самим” втілилася: 1) у фразеологічному вислові *ser, salir o quedar patas*, що означає мати однакову удачу в якійсь грі, бути так само везучим, як хтось інший; 2) у дієслові *codear*, яке вражає рівне ставленням двох людей між собою; 3) бути близьким по духу – *hermano gemelo*, це значення також передає чилінізм – іменник *chachara* [12]. Метафор також набув центральний член категорії, прикметник *preciso*, який залежно від контексту означає: 1) бути чітким: *en aquel preciso momento, el sentido preciso*; 2) бути точним: *el lugar preciso*; 3) бути достовірним: *el fin preciso*. В іспанській мові Чилі характерним є заміна прикметника *preciso* на його чилійські відповідники: *escueto, justillo, cabal*. Наприклад, *los cuentos cabales* – достовірні історії, *una persona cabal* – чітка людина [Larousse diccionario práctico, español moderno [11].

Категоріальними ознаками бути ідентичним та його центральних членів у чилійському національному варіанті іспанської мови є 1) бути повністю відповідним: *significado igual, igual razón, igual extensión, igual fin, igual frecuencia*; 2) бути дуже схожим: *tengo semejante intención, movimiento uniforme, estilo uniforme*; 3) мати однакову форму, вигляд, наповнення: *esturctura uniforme, costumbre uniforme, colores uniformes, paisaje uniforme*; 4) не змінюватись: *vida uniforme* [12].

Таким чином, аналіз категоріальних ознак “бути ідентичним” у мексиканському та чилійському національних варіантах іспанської мови виявляє подібну побудову категорії в обох її варіантах, у чому наочно проявляється дія міжмовних універсалій. Проте, універсалії не зменшують ролі національно-культурної специфіки, яка виражається в деякому варіюванні категоріальних ознак та метафоричних вживань центральних членів досліджуваної категорії. Особливою національно-культурною специфікою у чилійському варіанті іспанської мови є заміна та додавання до центральних членів категорії чилінізмів, які не використовуються носіями іспанської мови Мексики. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у пошуку культурологічного компоненту категорії “бути ідентичним” у півострівному національному варіанті іспанської мови.

Список літератури

1. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии. Тамбов: ТГУ, 2000. – 123 с.
2. Песина С. А. Когнитивный прототип vs лексический прототип // Иностранные языки: Ма-

- териалы конференции. – СПб: Изд-во РГПУ им. А. И. Герценаю, 2004. – С. 116-118.
3. Фирсова Н.М. Избранные труды [Текст]: в 2 т. / Н.М. Фирсова. – М.: Изд-во РУДН, 2009. – Т. 2. Современный испанский язык в Испании и странах Латинской Америки. – 528 с.
  4. Barker G.C. Social Functions in Language in a Mexican-American Community [Text] / G.C. Barker. – Tucson: University of Arizona Press, 1972. – 147 p.
  5. Fontanella de Weinberg M.B. El español de América [Text] / M.B. de Weinberg Fontanella. – Madrid: MAPFRE, 1992. – 288 p.
  6. Luquin Eduardo. Análisis Espectral Del Mexicano. México, D.F: B. Costa-Amic editores, 1961.
  7. Diccionario de Real Academia Española [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dle.rae.es/?id=8pLhBqB>
  8. ACADEMIA MEXICANA DE LA LENGUA, Diccionario de mexicanismos [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.academia.org.mx/DiccionarioDeMexicanismos>
  9. Diccionario breve de mexicanismos de Guido Gómez de Silva [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.academia.org.mx/universo:lema/obra:Diccionario-breve-de-mexicanismos-de-Guido-Gomez-de-Silva>
  10. Diccionario del español de México [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dem.colmex.mx/>
  11. Larousse diccionario práctico, español moderno [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://archive.org/details/larousedicciona00garc>
  12. Larousse diccionario de la lengua española esencial [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://archive.org/details/larousedicciona00mx>

References

1. Boldyrev, N. N. (2000). Kognitivnaya semantika: Kurs lektsiy po angliyskoy filologii. Tambov: TGU.
2. Pesina, S. A. (2004). Kognitivnyy prototip vs leksicheskiy prototip. In Inostrannyye yazyki: Materialy konferentsii. – SPb: Izd-vo RGPU im. A. I. Gertsenayu, 116-118.
3. Firsova, N.M. (2009). Izbrannyye trudy: v 2 t. M.: Izd-vo RUDN, T. 2. Sovremennyy ispanskiy yazyk v Ispanii i stranakh Latinskoy Ameriki.
4. Barker, G.C. (1972). Social Functions in Language in a Mexican-American Community. Tucson: University of Arizona Press.
5. Fontanella de Weinberg, M.B. (1992). El español de América. Madrid: MAPFRE.
6. Luquin, Eduardo. (1961). Análisis Espectral Del Mexicano. México, D.F: B. Costa-Amic editores.
7. Diccionario de Real Academia Española. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://dle.rae.es/?id=8pLhBqB>
8. ACADEMIA MEXICANA DE LA LENGUA, Diccionario de mexicanismos. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.academia.org.mx/DiccionarioDeMexicanismos>
9. Diccionario breve de mexicanismos de Guido Gómez de Silva. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.academia.org.mx/universo:lema/obra:Diccionario-breve-de-mexicanismos-de-Guido-Gomez-de-Silva>
10. Diccionario del español de México. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://dem.colmex.mx/>
11. Larousse diccionario práctico, español moderno. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://archive.org/details/larousedicciona00garc>
12. Larousse diccionario de la lengua española esencial. [Electronic resource]. – Mode of access : <https://archive.org/details/larousedicciona00mx>

Стаття надійшла до редакції 23.01.2018 р.